

DOI: 10.15276/EJ.04.2022.7

DOI: 10.5281/zenodo.7879429

UDC: 338.1.658

JEL: D21, M21

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

PECULIARITIES OF ENSURING INTELLECTUAL AND PERSONNEL SECURITY AS A COMPONENT OF STRENGTHENING THE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES

Svitlana O. Cherkasova, PhD in Economics, Associate Professor
Odesa Polytechnic National University, Odesa, Ukraine

ORCID: 0000-0002-0563-9634

Email: s.a.cherkasova@op.edu.ua

Received 05.12.2022

Черкасова С.О. Особливості забезпечення інтелектуально-кадрової безпеки як складової зміцнення економічної безпеки підприємств. Оглядова стаття.

У статті досліджено сутність, зміст та основні складові елементи інтелектуально-кадрової безпеки підприємств в рамках реалізації стратегії сталого розвитку в умовах високої ситуаційної невизначеності. Визначені наукові підходи до розуміння сутності та змісту інтелектуально-кадрової безпеки підприємств. Виявлені та систематизовані основні категорії, що пов'язані зі сталим розвитком підприємств з позиції зміцнення їх економічної безпеки та забезпечення її окремих складових. Встановлено, що сталий розвиток підприємств слід розглядати як необхідну умову зміцнення їх економічної безпеки, як результат забезпечення їх стійкості, що виражається здатністю справлятися зі впливом як зовнішніх, так і внутрішніх дестабілізуючих чинників і повертатися до рівноважного стану, та як результат підвищення ефективності їх діяльності, що характеризується відношенням ефекту із витратами на його отримання або ступінь досягнення цілей.

Ключові слова: сталий розвиток, економічна безпека, інтелектуально-кадрова безпека, підприємство

Cherkasova S.O. Peculiarities of Ensuring Intellectual and Personnel Security as a Component of Strengthening the Economic Security of Enterprises. Review article.

The article examines the essence, content and main components of intellectual and personnel security of enterprises within the framework of the implementation of the strategy of sustainable development in conditions of high situational uncertainty. Scientific approaches to understanding the essence and content of intellectual and personnel security of enterprises are defined. The main categories related to the sustainable development of enterprises from the standpoint of strengthening their economic security and ensuring its individual components have been identified and systematized. It has been established that the sustainable development of enterprises should be considered as a necessary condition for strengthening their economic security, as a result of ensuring their stability, which is expressed by the ability to cope with the influence of both external and internal destabilizing factors and return to a state of equilibrium, and as a result of increasing the efficiency of their activities, which is characterized by the ratio of the effect to the costs of obtaining it or the degree of the goals achievement.

Keywords: sustainable development, economic security, intellectual and personnel security, enterprise

В сучасних умовах високої ситуаційної невизначеності, що пов'язана з воєнним станом в Україні, з метою реалізації цілей сталого розвитку та забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств формуються нові соціально-економічні механізми та відповідний обліково-аналітичний інструментарій, в основі яких закладено процес підвищення ефективності використання інтелектуального капіталу, змінення кадрового потенціалу та продукування й використання спеціальних знань стосовно моніторингу й аналізу як існуючих так і перспективних ринкових можливостей та загроз з метою визначення раціональних стратегій сталого розвитку. З цих позицій актуалізується проблематика забезпечення інтелектуально-кадрової безпеки підприємств як основної складової зміцнення їх економічної безпеки в рамках реалізації стратегії сталого розвитку в умовах високої ситуаційної невизначеності.

Наслідки повномасштабної війни зумовили активізацію негативних виявів у вигляді фінансово-економічної кризи, посилили потребу в забезпеченні безпечного соціально-економічного розвитку, що пов'язана з необхідністю підготовки компетентних кадрів, оскільки саме питання інтелектуального та кадрового забезпечення процесу зміцнення економічної безпеки вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану стає все більш важливим. Саме знання та вміння працівників в кризових умовах набувають статусу основних інтелектуально-знаневих активів. Рівень знань і вмінь працівників розглядається як конкурентний чинник, порівняльна перевага, ключова сфера, де мають відбутися постійні зміни та трансформаційні процеси.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Важливу роль у становленні теоретико-методичних засад забезпечення економічної безпеки на різних рівнях управління відіграли праці вітчизняних і зарубіжних учених, таких, як Л. Абалкіна, О. Ареф'єва, О. Барановського, І. Бінька, І. Богданова, В. Богомолова, Л. Волощук, Я. Жаліло, Г. Козаченко,

О. Ляшенка, В. Мунтіяна, А. Сухорукова, Ю. Петруні, С. Філіппової, С. Харічкова, Л. Шемаєва, В. Шлемка та багатьох інших.

Дослідженню проблемних питань стосовно інтелектуально-кадрового забезпечення економічної безпеки підприємств свої наукові праці присвятили такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як О. Герасименко, З. Живко, Л. Калініченко, Я. Кулімякін, Н. Кузнецова, Н. Логінова, Ш. Лопнова, А. Маренич, О. Марченко, Н. Мехеда, С. Міщенко, І. Мойсеєнко, Г. Назарова, В. Пономарьов, Т. Руда, О. Сосновська, Л. Томаневич, Н. Чередниченко, І. Цветкова, А. Шаваєв, О. Шумало, І. Чумарін, О. Яременко та інші.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми

Проте питання визначення взаємозв'язку складових елементів інтелектуально-кадрової безпеки підприємств залишаються досі не достатньо вивченими та особливої актуальності набуває проблематика комплексного, системного та цільового підходу щодо розроблення теоретико-методичних засад і відповідного інструментарію забезпечення інтелектуально-кадрової безпеки підприємств в рамках реалізації стратегії сталого розвитку в умовах високої ситуаційної невизначеності. Це вимагає проведення подальших наукових досліджень з питань термінології, подальшої систематизації структурних елементів інтелектуальної та кадрової безпеки підприємств в контексті реалізації стратегії їх сталого розвитку, що робить обраний напрям наукового дослідження актуальним й перспективним.

Метою статті є дослідження сутності, змісту та основних складових елементів інтелектуально-кадрової безпеки підприємств в рамках реалізації стратегії сталого розвитку в умовах високої ситуаційної невизначеності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Забезпечення сталого соціально-економічного та екологічного розвитку на сьогоднішній день стає однією з найважливіших проблем людства, оскільки сутність самого поняття «сталий розвиток» передбачає максимізацію соціальних та економічних вигод від процесу розвитку національного господарства при одночасному захисту довкілля й забезпечення постійного відтворення природних ресурсів у довгостроковій перспективі. З точки зору соціально-економічного ракурсу стратегія сталого розвитку передбачає не лише зростання національної економіки та збільшення доходів на душу населення, а й удосконалення всіх елементів соціально-економічного забезпечення, обумовлене структурними змінами в економічній та соціальній сферах.

В сучасних умовах високої ситуаційної невизначеності відбувається підвищення ризикованості функціонування вітчизняних підприємств і, відповідно, спостерігається збільшення внутрішніх та зовнішніх загроз, що істотно перешкоджають забезпеченню їх сталого розвитку. У зв'язку з цим особливої уваги набуває проблематика зміцнення економічної безпеки підприємств, зокрема її інтелектуально-кадрової складової, з метою виявлення, локалізації і мінімізації негативних наслідків настання різного роду загроз і в подальшому попередження їх виникнення.

За такою позицією сталий розвиток підприємств можна визначити як сукупність контрольованих довготривалих процесів дискретного або безперервного накопичення кількісних та якісних змін в їх діяльності, що поліпшують їх становище або окремі характеристики шляхом збільшення потенціалу, адаптації до зовнішнього середовища та внутрішньої інтеграції, які підвищують життєздатність та безпекостійкість підприємств та їх здатність протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища в умовах високої невизначеності [1].

Отже, вищевикладене обумовлює актуальність розробки сучасної концепції сталого розвитку з позицій економічної безпеки в розрізі забезпечення її окремих складових, управлінського інструментарію визначення стану та стратегічних орієнтирів сталого розвитку підприємств в умовах високої ситуаційної невизначеності. За таких умов саме інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки підприємств набуває найбільш вагомої значущості як один із основних чинників її забезпечення, оскільки сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємств з продукування, обміну та використання інтелектуальних ресурсів, виступає пріоритетною складовою із забезпечення людського розвитку та формує спроможність адаптації до зовнішнього середовища та внутрішньої інтеграції.

Це обумовлено тим, що в рамках реалізації концепції сталого розвитку саме поняття «економічна безпека» проходить чимало переосмислень у зв'язку зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням чинників, що зумовлюють процеси управління.

Враховуючи зміни та чинники, які на протязі довгого часу впливали на процес управління, можна зробити висновок, що економічна безпека підприємства – це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства. Зміст даного поняття містить у собі систему засобів, які забезпечують конкурентостійкість та економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників.

В самому загальному розумінні, економічна безпека підприємства містить в собі наступні складові елементи: а) фінансову складову; б) інтелектуально-кадрову складову; в) політико-правову складову; г) екологічну складову; д) технологічно-інноваційну складову [2].

При цьому інтелектуально-кадрова складова, стоїть на другому місці, тому від урахування всіх її особливостей в певній мірі залежить і загальна економічна безпека підприємства.

В таблиці 1 наведені визначення поняття «інтелектуально-кадрова безпека підприємства» в розрізі визначення її складових.

Таблиця 1 Визначення змісту інтелектуальної та кадрової складових економічної безпеки підприємства в наукових джерелах

Джерело, рік	Визначення
Ткачук Г.О. 2017 [3]	Кадрова безпека – основна функціональна складова економічної безпеки підприємства, яка передбачає збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом
Панченко В.А. 2018 [4]	Під поняттям «кадрова безпека підприємства» слід розуміти процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства шляхом нейтралізації ризиків та загроз, що пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом та трудовими відносинами у цілому
Лозова Г.М., Шорубалко Б.В. 2018 [5]	Інтелектуальну безпеку можна визначити як стан соціально-економічної системи, за якого забезпечується захист та ефективне використання, капіталізація інтелектуального капіталу суспільства, що дає змогу забезпечити високий рівень конкурентоспроможності та гарантувати безпечну життєдіяльність особи, регіону, підприємства, суспільства та держави як на сучасному етапі, так і у стратегічній перспективі
Черкасова С.О., Суховєєва А.С. 2018 [6]	Інтелектуально-кадрова складова є окремою функціональною складовою економічної безпеки підприємства, яка передбачає ефективне управління персоналом, збереження та розвиток інтелектуального потенціалу та капіталу підприємства. В свою чергу, кадрова складова економічної безпеки визначається комплексом дій та взаємовідношень персоналу, при якому відбувається ефективне економічне функціонування підприємства, його здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім впливам і загрозам, пов'язаним з персоналом, діагностика та прогнозування впливу персоналу на показники роботи, його інтелектуальний потенціал і трудові відносини
Остапюк Б. Б. 2019 [7]	Поняття інтелектуально-кадрової безпеки доцільно розглядати як позиції соціального захисту працівників підприємств від різного роду загроз, які перешкоджають формуванню сприятливого матеріального та соціально психологічного клімату для їх роботи, так і з точки зору захисту підприємства від нанесення випадкової або навмисної шкоди працівниками. Останнє може бути пов'язано з недостатнім рівнем компетентності та професіоналізму співробітників, їх не надійністю і низьким рівнем відданості підприємству, а також їх участю в фінансових махінаціях та корупційних схемах
Аблязова Н.Р. 2020 [8]	Кадрова безпека підприємства це – безперервний процес управління персоналом, спрямований на запобігання зовнішнього та внутрішнього впливів на підприємство
Калініченко Л.Л., Шуміло О.С., Кулімякін Я.Ю. 2020 [9]	Кадрова безпека підприємств роздрібної торгівлі є домінуючою щодо інших складових системи економічної безпеки, адже вона забезпечується безпосередньо персоналом, кадрами, первинними елементами будь-якого підприємства
Коптева Г.М. 2020 [10]	Кадрова безпека підприємства – це характеристика стану захищеності підприємства на всіх рівнях його економічних відносин від впливу загроз, зумовлених інтелектуально-кадровим чинником
Павлова В.А, Хаврова К.С. 2020 [11]	Кадрова безпека починає охоплювати сфери, що раніше не враховувалися. Оцінка рівня інтелектуальної активності персоналу є одним з чинників безпеки всіх сфер діяльності підприємства, нехтування яким може не лише нанести значний збиток, але й зруйнувати його. Інформація про рівень інтелектуальної активності персоналу стає підґрунтям для розроблення рекомендацій щодо напрямів підвищення кадрової безпеки підприємства з позиції його економічної безпеки
Воронько-Невідничка Т.В., Демиденко Л.М., Здоров В.М. 2021 [12]	Кадрову безпеку слід розглядати не лише як стан, але і як здатність підприємства своєчасно реагувати на внутрішні та зовнішні загрози, захищати корпоративні інтереси, вдосконалювати кадровий потенціал та підтримувати ефективну систему управління людськими ресурсами, формуючи безпечні умови праці та забезпечуючи надійність персоналу
Гула О.І. 2021 [13]	Кадрова безпека є комбінацією таких складових як: безпека життєдіяльності (здоров'я, фізична безпека), соціально-мотиваційна безпека (фінансова, кар'єрна, естетична, адміністративно-незалежна), професійна безпека (безпека праці, пенсійно-страхова, безпека володіння сучасними знаннями), антиконфліктна безпека (патріотична, психолого-комунікаційна безпека), технологічна безпека. Зрозуміло, що усі ці складові діють не окремо одна від одної, вони пов'язані між собою різноманітними зв'язками та впливами
Равлінко З.П. 2022 [14]	Кадрова безпека підприємства – це характеристика, що пов'язана з формуванням сприятливих умов для ефективного використання персоналу та розвитку інтелектуального потенціалу підприємства, при одночасному недопущенні виникнення загроз, джерелом яких є дії чи бездіяльність працівників

Джерело: складено автором за матеріалами [3-14]

Отже, вивчення наведеного списку наукових джерел стосовно визначення поняття «інтелектуально-кадрова безпека підприємства» дає змогу узагальнити термінологічні бачення даної категорії. З табл. 1 видно, як об'єкт досліджень в контексті детермінант сталого розвитку інтелектуально-кадрова безпека підприємства є напевно одним з самих дискусійних складових економічної безпеки внаслідок превалювання в її сутності та складі інтелектуально-кадрових чинників, а саме інтелектуального й кадрового потенціалу підприємства, його капіталу, поелементний склад яких досі є дискусійним у сучасній економічній науці.

Огляд наведених наукових джерел з питань трактування поняття «інтелектуально-кадрова безпека підприємства» дозволяє виділити наступні наукові підходи до розуміння її сутності та змісту:

а) процесний підхід, який визначає її як процес моніторингу, мінімізації та запобігання негативного впливу на економічну безпеку підприємства, завдяки ефективному управлінню загрозами та небезпеками, пов'язаними з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами;

б) цільовий підхід, який визначає її як оптимальний стан персоналу та підприємства, який захищений від зовнішніх та відповідно внутрішніх загроз з боку персоналу; як стан захищеності суспільно прогресивних інтересів підприємства з розвитку й удосконалення його людського капіталу, підтримки ефективної системи управління людськими ресурсами й мінімізації ризиків;

в) структурний підхід, який визначає її як найважливішу складову економічної безпеки підприємства, що має на меті виявлення, знешкодження, запобігання, відвернення та попередження загроз, небезпек і ризиків, які спрямовані на персонал та його інтелектуальний потенціал, і ті, які йдуть безпосередньо від нього, що повинно проявлятися в системі управління трудовими ресурсами та в кадровій політиці;

г) комплексний підхід, який визначає її як комплекс соціально-економічних, управлінських, соціальних та психологічних процесів, скерованих на убезпечення діяльності підприємства від загроз, зумовлених людським чинником;

д) функціональний підхід, який визначає її як функціональну складову економічної безпеки підприємства, що передбачає ефективне управління персоналом, збереження та розвиток його інтелектуального потенціалу та людського капіталу [2, 10, 15].

При цьому дуальність ролі управління процесом забезпечення інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємства визначається в тому, що з одного боку інтелектуально-кадрова безпека, створює умови для цілеспрямованого його функціонування та інноваційного розвитку, та впливає на інтегральні результати фінансово-господарської діяльності, а з іншого боку, вона визначається комплексом взаємодій підприємства з внутрішніми та зовнішніми чинниками, що в умовах кризи та високої ситуативної невизначеності можуть стати чинниками ризику.

Отже, можна дістати висновок, що інтелектуально-кадрова складова є окремою функціональною складовою економічної безпеки підприємства, яка передбачає ефективне управління персоналом, збереження та розвиток інтелектуального потенціалу та капіталу підприємства. В свою чергу, кадрова складова економічної безпеки визначається комплексом дій та взаємовідношень персоналу, при якому відбувається ефективне економічне функціонування підприємства, його здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім впливам і загрозам, пов'язаним з персоналом, діагностика та прогнозування впливу персоналу на показники роботи, його інтелектуальний потенціал і трудові відносини загалом.

Інтелектуальна складова економічної безпеки підприємства здебільшого пов'язується з його інтелектуальним капіталом, що як явище в сучасній теорії економічного розвитку є одним з домінантних об'єктів наукових досліджень та розробок, а кадрова складова – з ефективним використанням кадрового потенціалу підприємства, що на сьогоднішній день являє собою недостатньо вивчену галузь.

Все це обумовлює необхідність визначення основних ознак сталого розвитку підприємства з позиції забезпечення його інтелектуально-кадрової безпеки до яких можна віднести:

а) рівновагу та стійкість – здатність підприємства як відкритої соціотехнічної системи зберігати свою структуру та функціональність за зміни параметрів зовнішнього середовища;

б) адаптивність та витривалість – можливість підприємства як відкритої соціотехнічної системи відновлювати функціональні якості за відхилення умов зовнішнього середовища від оптимальних;

в) збалансованість показників (якісних та кількісних): зростання кількісних параметрів за одночасного збереження рівня якісних характеристик підприємства як відкритої соціотехнічної системи;

г) стабільність – довгострокове підтримання досягнутого рівня безпекоорієнтованого розвитку;

д) конкурентоспроможність – комплексну порівняльну характеристику підприємства, що відображає його здатність створювати конкурентні переваги та конкурувати в ринкових умовах;

е) екологічність – дотримання норм безпеки та екологічних вимог до обладнання та технологічного процесу виробництва [2, 15].

Таким чином, можна відзначити, що розвиток підприємства являє собою процес його переходу від одного стану до іншого, який супроводжується кількісними, якісними та структурними змінами, та фактично являється необхідною умовою досягнення його економічної безпеки, зокрема її інтелектуально-кадрової складової. Якщо підприємство не розвивається то суттєво скорочуються можливості його виживання в умовах високої ситуаційної невизначеності (життєздатність), а також його опір змінам та спроможність швидко та безпечно пристосовування до внутрішніх і зовнішніх загроз.

Фактично без розвитку підприємства його економічну безпеку та її окремі складові (зокрема інтелектуально-кадрову) не можливо забезпечити. Саме в процесі сталого розвитку, забезпечення економічної безпеки (та окремих її складових), стійкості та життєздатності підприємства досягається за рахунок підвищення ефективності його діяльності та досягнення сталого функціонування.

Отже, сталий розвиток підприємства слід розглядати як необхідну умову досягнення (зміцнення) його економічної безпеки, як результат забезпечення його стійкості, що виражається його здатністю справлятися зі впливом як зовнішніх, так і внутрішніх дестабілізуючих чинників і повертатися до рівноважного стану та підвищення ефективності його діяльності, що характеризується відношенням ефекту із витратами на його отримання або ступінь досягнення поставлених цілей.

Все це дозволяє визначити основні складові сталого розвитку підприємства з позиції забезпечення його економічної безпеки, стабільного й ефективного функціонування (див. рис. 1).

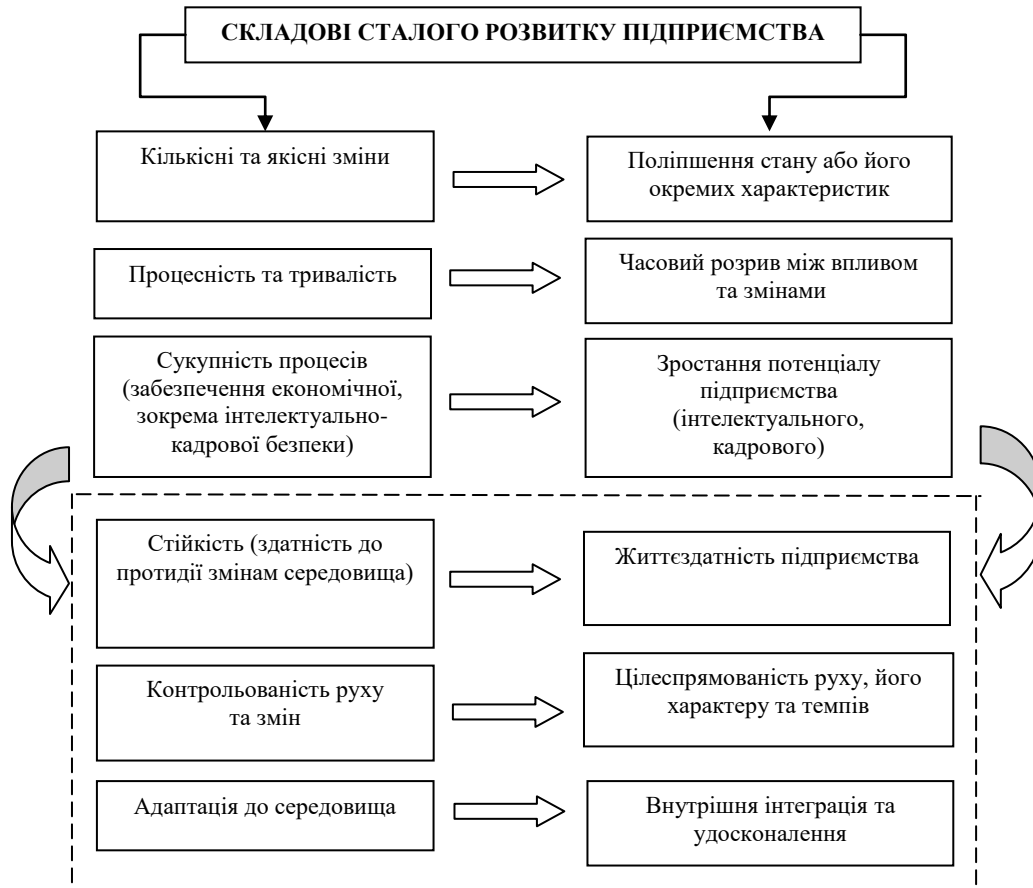

Рисунок 1. Основні складові сталого розвитку підприємства з позиції забезпечення його економічної безпеки, стабільного й ефективного функціонування

Джерело: складено автором за матеріалами [16-21]

Таким чином, сучасна концепція забезпечення сталого розвитку підприємства з позицій зміцнення його економічної безпеки, містить загальне системне уявлення про шляхи переходу від поточного становища об'єкта управління до бажаного, базується на методології ідентифікації та стратегування сталого розвитку з позицій безпеки й адаптивних методів регулювання щодо теорії управління для наукового обґрунтування стратегічного планування на середньо- та довгострокову перспективу в умовах високої ситуаційної невизначеності [21].

Таблиця 2. Основні категорії, що пов'язані зі сталим розвитком підприємств з позиції зміцнення їх економічної безпеки та забезпечення її окремих складових

Категорія	Визначення
1	2
1) Стійкість підприємства в рамках зміцнення економічної безпеки	Здатність підприємства ефективно використовувати власний потенціал для формування механізмів адаптації до змін зовнішнього середовища, що визначає його спроможність до тривалого ефективного функціонування та здійснення кількісних та якісних «стрибків». Слід розглядати в контексті: а) умови динамічної рівноваги економічної системи; б) умови забезпечення фінансової стійкості; в) умови гармонізації економічних, соціальних та екологічних потреб та інтересів.

Продовження таблиці 2

1	2
2) Життєздатність підприємства	Здатність підприємства здійснювати процес функціонування, адаптації та розвитку за допомогою сукупності різноманітних управлінських інструментів та механізмів динамічної взаємодії внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства протягом необмеженого періоду для досягнення ефективності, результативності та конкурентоспроможності.
3) Адаптація до середовища	Із загальносистемних позицій вся різноманітність форм адаптації систем поділяється на два класи: 1) Параметрична адаптація, що передбачає коригування (керованих) параметрів системи, процесу її функціонування; 2) Структурна адаптація, що реалізується в процесі зміни структури системи. Адаптивність системи підприємства є дуальною, оскільки управлінські впливи є засобом як зміни власної поведінки системи, так і модифікації зовнішнього середовища.
4) Процес розвитку підприємства	Організований процес переходу підприємства в якісно новий стан, що характеризується більш високим рівнем життєздатності.

Джерело: складено автором за матеріалами [16-21]

При цьому сталий розвиток підприємств в умовах високої ситуаційної невизначеності має певні особливості, саме тому необхідно визначити відповідні основні категорії, що пов'язані зі сталим розвитком підприємств, уточнити їх зміст, сутність та структуру з позиції зміцнення їх економічної безпеки та її окремих складових (див. таблицю 2).

Таким чином, огляд категорій, що пов'язані зі сталим розвитком підприємств з позиції зміцнення його економічної безпеки та забезпечення її окремих складових, дозволяє визначити необхідні умови для дотримання меж безпечного функціонування підприємств на ринку в умовах високої ситуаційної невизначеності, та обґрунтувати взаємозв'язок проблематики забезпечення їх сталого розвитку з проблемами зміцнення економічної безпеки, головними завданнями якої є підвищення результативності роботи підприємств, досягнення достатнього рівня їх конкурентоспроможності, удосконалення процесу моніторингу у системі управління та досягнення відповідного рівня кваліфікації робітників оскільки саме що від їх професійного рівня залежить ефективність реалізації заходів щодо стабілізації результатів соціально-економічного та екологічного розвитку підприємств та досягнення головних цілей розвитку на засадах smart підходу.

Висновки

Отже, ефективність господарської діяльності підприємств, їх стійкість, процес зміцнення їх економічної безпеки, вибір траєкторії їх подальшого сталого розвитку та вирішення супутніх проблем залежать від того, наскільки прогресивні та гнучкі структура та форма механізму їх управління. Все це обумовлює необхідність дослідження сучасних підходів та вимог щодо формування організаційно-економічного механізму забезпечення інтелектуально-кадрової безпеки підприємств в контексті реалізації стратегії сталого розвитку, що дозволить розробити комплекс практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму забезпечення інтелектуально-кадрової безпеки підприємств на засадах програмно-цільового управління та його адаптації до умов високої ситуаційної невизначеності, що можна віднести до напрямків подальших досліджень.

Abstract

The article is devoted to the consideration of the theoretical foundations of ensuring the intellectual and personnel security of enterprises within the framework of the implementation of the strategy of sustainable development in conditions of high situational uncertainty. Its main idea is that it is the intellectual and personnel component of the economic security of enterprises that contributes to the improvement of the efficiency of their activity in the production, exchange and use of intellectual resources, acts as a priority component in ensuring human development and forms their ability to adapt to the external environment and internal integration.

The article focuses on the fact that the sustainable development of enterprises in conditions of high situational uncertainty has certain features, and it should be considered as a necessary condition for strengthening their economic security, as a result of ensuring their stability, which is expressed by the ability to cope with the influence of both external and internal destabilizing factors and return to a state of equilibrium, and as a result of increasing the efficiency of their activity, which is characterized by the ratio of the effect to the costs of obtaining it or the degree of the goals achievement.

The main scientific approaches to understanding the essence and content of intellectual and personnel security of enterprises have been determined and a generalized scheme of the main components of sustainable development of enterprises has been developed from the standpoint of ensuring their economic security, stable and effective functioning. It was established that the efficiency of economic activity of enterprises, their sustainability and the process of ensuring their economic security, the choice of the trajectory of their further sustainable development depend on how progressive and flexible the structure and form of their management mechanism is.

Thus, the study showed that the review of the categories related to the sustainable development of enterprises from the standpoint of strengthening its economic security and ensuring its individual components allows to determine the necessary conditions for observing the limits of the safe functioning of enterprises on the market in conditions of high situational uncertainty, and to justify relationship between issues of ensuring their sustainable development and issues of the economic security strengthening.

Список літератури:

1. Ткаченко М.С., Черкасова С.О. Організаційно-економічні засади забезпечення інтелектуально-кадрової безпеки в умовах сталого розвитку. Збірник тез доповідей учасників I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія «Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу» (Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський, 1 лютого 2022 року). С. 220-222.
2. Небава М.І., Міронова Ю.В. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник / уклад. М.І. Небава, Ю.В. Міронова. Вінниця: ВНТУ, 2017. 75 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/33nebava_ekonomichna_bezpeka_pidpriyemstva/ekon_bezp_Nebava.pdf.
3. Ткачук Г.О. Обліково-аналітичне забезпечення кадрової безпеки підприємства. Економіка харчової промисловості. 2017. Т. 9. № 3. С. 88-96. DOI: 10.15673/ie.v9i3.629.
4. Панченко В.А. Місце кадрової безпеки в системі економічної безпеки підприємств. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 21. Ч. 2. С. 57.
5. Лозова Г.М., Шорубалко Б.В. Інтелектуальна безпека держави в системі конкурентоспроможності національної економіки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2018. Вип. 20. Частина 2. С. 102-106.
6. Черкасова С.О., Суховєєва А.С. Методичні засади управління процесом забезпечення інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємств.. 2018. № 1 (53). С. 1016-1021.
7. Остапюк Б.Б. Інтелектуально-кадрова складова управління економічною безпекою залізничного транспорту. Економіка та держава. 2019. № 7. С. 90-95. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.7.90.
8. Аблязова Н.Р. Кадрова безпека в системі управління підприємством. Економіка та суспільство, 2020. (22). DOI: 10.32782/2524-0072/2020-22-64.
9. Калініченко Л.Л., Шуміло О.С., Кулімякін Я.Ю. Кадрова складова економічної безпеки підприємства роздрібної торгівлі. Проблеми економіки. 2020. № 1(43). С. 138-143.
10. Коптева Г.М. Кадрова безпека підприємства: сутність, складові та забезпечення. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Економічні науки. Харків: НТУ «ХПІ», 2020. № 2. С. 119-124.
11. Павлова В., Хаврова К. (2020). Оцінка інтелектуальної активності персоналу як складової економічної безпеки підприємства. Підприємництво та інновації, (15), С. 59-63. DOI: 10.37320/2415-3583/15.10.
12. Воронько-Невідича Т., Демиденко Л., Здоров В. Особливості формування та забезпечення кадрової безпеки підприємства. Економіка та суспільство, 2021, № 28. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-28-57.
13. Сучасні механізми забезпечення кадрової безпеки в системі публічного управління: теоретичні засади [Текст] / О. Гула // Аспекти публічного управління. 2021. № 1. С. 50-54. DOI: 10.15421/152104.
14. Равлінко З.П. Інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки торговельного підприємства. Ефективна економіка, №11 (2022). DOI: 10.32702/2307-2105.2022.11.26.
15. Мельник С.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: «Растр-7», 2020. 384 с.
16. Степаненко Т.О. Теоретичні та методичні засади сталого розвитку підприємства. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2020. Т. 31(70), № 6. С. 136-141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2020_31%2870%29_6_25.
17. Карачина Н.П., Семцов В.М., Мирончук В.М., Бальзан М.В. Економічна безпека підприємства у термінологічному ланцюгу «розвиток – стійкість – ефективність». Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 10. С. 28-33. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.10.28.

18. Гуцалюк О.М., Череватенко В.А. Корпоративні механізми забезпечення економічної безпеки великомасштабних економіко-виробничих систем // Актуальні проблеми економіки. № 6 (192), 2017. С. 61-71.
19. Вецко Т.М. Сталий розвиток підприємства: проблеми та перспективи. Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених. 2019. Вип. 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29380/1/2019-13_2-04.pdf.
20. Дем'яненко Т.І. Сталий розвиток вітчизняних підприємств в сучасних економічних умовах. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2020. Том 31 (70). № 2. DOI: 10.32838/2523-4803/70-2-30.
21. Харазішвілі Ю.М. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації: монографія. Київ: ІЕП НАНУ, 2019. 304 с.

References:

1. Tkachenko, M.S., Cherkasova, S.O. (2022). Organizational and economic principles of ensuring intellectual and personnel security in conditions of sustainable development. Zbirnyk tez dopovidej uchasnykiv I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh pam'iaty vydatnoho ukrainskoho vchenoho-ekonomista Serhiia Illichia Yuriia "Development of finance, audit, accounting and taxation: realities of the time" (pp. 220-222). Kamianets-Podilskiy, Educational and Rehabilitation Institute of Higher Education "Kamyanets-Podil State Institute" [in Ukrainian].
2. Nebava, M.I., & Mironova, Yu.V. (2017). Economic security of the enterprise. Vinnytsya: VNTU. 75. Retrieved from: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/33nebava_ekonomichna_bezpeka_pidpriyemstva/ekon_bezp_Nebava.pdf [in Ukrainian].
3. Tkachuk, H.O. (2017). Accounting and analytical support of personal security of the company. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, Vol. 9, 3, 88-96 [in Ukrainian].
4. Panchenko, V.A. (2018). The place of personnel security in the system of economic security of enterprises. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, Issues, 21, 2, 57 [in Ukrainian].
5. Lozova, H.M., & Shorubalko, B.V. (2018). Intellectual security of the state in the system of competitiveness of the national economy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya "Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo"*, Issues, 20, 2. 102-106 [in Ukrainian].
6. Cherkasova, S.O. & Sukhovieieva, A.S. (2018). Methodical bases of management of process of providing intellectual and personnel component of economic security of the enterprises. *Molodyy vchenyy*, 1 (53), 1016-1021 [in Ukrainian].
7. Ostapyuk, B.B. (2019). Intellectual and human resources component of the economic security management of railway transport. *Ekonomika ta derzhava*, 7, 90-95 DOI: 10.32702/2306-6806. 2019.7.90 [in Ukrainian].
8. Abliazova, N. (2020). Personnel security in the enterprise management system. *Ekonomika ta suspilstvo*, (22). DOI: 10.32782/2524-0072/2020-22-64 [in Ukrainian].
9. Kalinichenko, L.L., Shumilo, O.S., & Kulimiyakin, Ya.Yu. (2020). The Personnel Component of Economic Resilience of a Retail Enterprise. *The Problems of Economy*, 1, 138-143 [in Ukrainian].
10. Koptuyeva, H.M. (2020). Personnel security of the enterprise: the essence, components and provision. *Bulletin of the National Technical University "KhPI". Ser.: Economic sciences*. 2, 119-124 [in Ukrainian].
11. Pavlova, V., & Khavrova, K. (2020). Assessment of intellectual activity of staff as a component of economic security of the enterprise. *Entrepreneurship and Innovation*, (15), 59-63. DOI: 10.37320/2415-3583/15.10 [in Ukrainian].
12. Voronko-Nevidnycha, T., Demydenko, L., & Zdorov, V. (2021). Peculiarities of forming and ensuring human resources security in the enterprise. *Economy and Society*, 28. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-28-57 [in Ukrainian].
13. Gula, O. (2021). Modern mechanisms for ensuring personnel security in the public administration system: theoretical foundations. *Aspects of public administration*, (1). 50-54. DOI: 10.15421/152104 [in Ukrainian].
14. Ravlinko, Z.P. (2022). Intellectual and personnel component of the economic security of the commercial enterprise. *Efficient economy*, 11. DOI: 10.32702/2307-2105.2022.11.26 [in Ukrainian].
15. Melnyk, S.I. (2020). Management of financial security of enterprises: theory, methodology, practice. Lviv: "Rastr-7" [in Ukrainian].

16. Stepanenko, T.O. (2020). Teoretical and metodical basis of sustainable development of enterprise, Vcheni zapysky Tavriyskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnya, Vol 31 (70), 6, 136-141 [in Ukrainian].
17. Karachyna, N.P., Semtsov, V.M., Myronchuk, V.M., & Balzan, M.V. (2021). Economic safety of the enterprise in the terminological chain "development – stability – efficiency". Investytsiyi: praktyka ta dosvid, 10, 28-33. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.10.28 [in Ukrainian].
18. Hutsaliuk, O.M., & Cherevatenko, V.A. (2017). Corporate mechanisms for ensuring the economic security of large-scale economic and production systems. Aktualni problemy ekonomiky, 6 (192), 61-71 [in Ukrainian].
19. Vetsko, T.M. (2019). Sustainable development of the enterprise: problems and prospects. Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia: zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh. Issues, 13. Retrieved from: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29380/1/2019-13_2-04.pdf [in Ukrainian].
20. Demianenko, T.I. (2020). Sustainable development of domestic enterprises in modern economic conditions. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho, Vol. 31 (70), 2. DOI: 10.32838/2523-4803/70-2-30 [in Ukrainian].
21. Kharazishvili, Yu.M. (2019). System Security of Sustainable Development: Assessment tools, Reserves and Strategic Implementation Scenarios. Kyiv: IEP NANU [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Черкасова С.О. Особливості забезпечення інтелектуально-кадрової безпеки як складової зміцнення економічної безпеки підприємств / С.О. Черкасова // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2022. – № 4 (22). – С. 62-70. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/ejopu/2022/No4/62.pdf>.

DOI: 10.15276/EJ.04.2022.7. DOI: 10.5281/zenodo.7879429.

Reference a Journal Article:

Cherkasova S.O. Peculiarities of Ensuring Intellectual and Personnel Security as a Component of Strengthening the Economic Security of Enterprises / S.O. Cherkasova // Economic journal Odessa polytechnic university. – 2022. – № 4 (22). – P. 62-70. – Retrieved from <https://economics.net.ua/ejopu/2022/No4/62.pdf>.

DOI: 10.15276/EJ.04.2022.7. DOI: 10.5281/zenodo.7879429.

